

Magyar Adorján

A MAGYAR NYELV

Kemény Ferenc

MAGYAR NYELVÜNK TÖKÉLYÉRŐL

A MAGYAR NYELRŐL:

Forrai Sándor

Kosztolányi Dezső

Berzsenyi Dániel

Sir John Bowring

A magyaron kívül bármely nyelven beszélni, írni, nyomtatni: igen nagy idő, munka és anyagvesztéssel jár.

A MAGYAR NYELV

Több, mint száz évvel ezelőtt a szinte emberfölötti nyelvtelenséggel bíró **Mezzofanti** olasz nyelvész (főpap volt), aki 58 nyelven értett és beszélt, ezek között magyarul is tökéletesen tudott, egyszer így nyilatkozott: **"A magyarok úgy látszik, még nem tudják, minő kincset bírnak nyelvükben."** (Zsirai Miklós: Nyelvünk alkata.)

Vajon Mezzofantit e kijelentésre mi indíthatta? Ezt akarom az alábbiakban kifejteni. Előbb azonban lássuk a magyar nyelv ismert történetét és viszonyosságait.

A kereszténység fölvétele előtti időkből nyelvünkrol úgyis szólván semmit sem tudunk, mert az idegen hittérítőknek sikerült minden kereszténység előtti magyar nyelvelméket megsemmisíteni. Annyi pedig bizonyos, hogy a kereszténység elterjedése után alig volt még nyelv, amely oly mostoha helyzetbe került volna, mint a magyar. Jól tudjuk, hogy csak az olasz, a görög, némely germán és a szláv nyelv volt olyan szerencsés, hogy a kereszténység fölvétele után is irodalmi nyelv maradhatott, tehát továbbra is műveltetett, fejlődhetett. Akkoriban egyrészt a latin és az olasz, másrészt az ógörög és az újgörög között alig volt még különbség. A szláv nyelvek sem különböztek egymástól annyira, mint ma, és így az ószláv egyházi nyelv minden nehézség nélkül közös irodalmi nyelvüké lett, egészen a legújabb időkig, amikor már a külön nemzeti nyelvek is irodalmi nyelvekké lettek. Igaz ugyan, hogy a görög-keleti és a katolikus egyházak külön-

válása után a katolikus szlávoknál bevezetett latin egyházi és irodalmi nyelv mellett a nemzeti nyelv alárendelt helyzetbe került, de mivel ez már sokkal később történt, náluk a nemzeti nyelvet a latin sohasem tudta teljesen kiszorítani. Másrészt a szerbek, a bolgárok és az oroszok, nem térvén katolikusságra, irodalmi nyelvük a szláv maradt. Az olaszoknál pedig **Dantenak** már igen korán sikerült a toszkániai nyelvet irodalmi nyelvül elfogadtatni. Nem sokkal később ez a franciáknak és spanyoloknak is sikerült. Többé-kevésbé a germán nyelvek is megmaradhattak irodalmi nyelvek. Ez pedig e nemzeteknek azért sikerült, mert náluk úgy az uralkodók, mint a papság is saját nemzetükbeliek voltak, és ezek nem viseltettek saját nyelvük iránt oly gyűlölettel, mint a magyarság idegen hittérítői és idegen, avagy idegen neveltetésű papsága, valamint uralkodói is. Az utóbbiak ugyanis, még az **Árpádok** is, kizárólag idegenből házasodtak, úgy, hogy ereikben nem is volt magyar vér, és magyarul sem tudtak. Mindezzel szemben például a germán nyelvek az irodalomból nemcsak hogy nem szorítottak teljesen ki, hanem a reformációval uralomra jutottak, míg az uralkodók, maguk is germánok lévén, saját nyelvüket udvarképes nyelvül mindenkor megtartották, semmiesetre sem üldözték, legfőljebb mellőzték. Másrészt, az összes germán és szláv népek a kereszténységet elég könnyen elfogadták, kivéve a szászokat. Az utóbbiakat kivéve **"pogány-lázadások"** alig voltak. Így a latin nyelvet pártolók között nem keletkezett ellenségeség. Szakszóniában a szászok, mint az akkori germánok között a legműveltebbek, egyideig lázadoztak, de **Nagy Károly**, aki a történelemben a **"szászigyilkoló"** nevet is kiérdemelte, ellenállásukat csakhamar vérbe fojtotta. Egészen más volt a helyzet nálunk. Tudjuk, hogy nálunk még századok múlva is többször volt **"pogány-lázadás"**. Elképzelhetni tehát, hogy nálunk többnyire idegenekből, nemmagyarokból álló papság, mily gyűlölettel volt a minduntalan **"pogánylázadó"** magyar nép és ennek **"pogány"** nyelve iránt. Tudjuk to-

vábbá, hogy a mi királyaink udvarából a magyar nyelv mindig teljesen ki volt zárva, hogy ott csak latinul, legfőljebb németül, lengyelül, csehül lehetett és volt szabad beszélni, csak magyarul nem, kivéve **Mátyás** király uralkodása rövid ideje alatt. Mi több, úri osztályunk, amely régebben majdnem kizárólag a kereszténységgel behozott idegenekből állott, egészen az újabb időkig még mindennapi beszédében is a latin és német nyelvet használta, és csakis latinul írt, míg a magyar nyelv csak a nép legalsóbb rétegeiben és elnyomatásban maradt meg. Úgyhogy Magyarországon a latin nyelv hajszal híján, hogy újra élő nyelvvé nem változott. Annaira, hogy ha a vallási reformáció be nem következik és a nép a nyelvét fel nem karolja, teljes kiirtása is bizonyára sikerült volna. Annyi tehát kétségtelen, hogy a magyar nyelv egészen az újabb időkig semminemű irodalmi művelésben nem részesülhetett. Gondolkodóba kell azonban minket ejtsen a következő dolog.

Említettem, hogy a germánok közül csak a műveltebb szászok állottak komolyabban ellent a keresztény hittérítőknél. Tudjuk, hogy Európán kívül is azon népek állottak leginkább ellent, amelyek a legműveltebbek voltak, és műveltek ma is. A műveletlen népek Afrikában, Ausztráliában eleinte néhány hittérítőt megöltek ugyan, és meg is ettek, de utóbb mégis hagyták magukat megtéríteni, és ma már mind keresztények. A művelt kínai, japán, vagy indiai ellenben már nehezen téríthető meg, a buddhistákról, mohamedánokról nem is szólva. Ez érthető: hiszen **művelt nép, amelynek van már fejlett szellemi élete, fejlett vallása, más vallásért, más fölfogásért a magáét nehezen hagyja el, kezdetleges műveltségű nép azonban, amelynek még sem fejlettebb szellemi élete, sem fejlettebb vallása nincsen, könnyen fogad be valamilyet.** Tiszta papirosra könnyen írhatunk, de ha olyanra akarunk írni, amely már tele van írva, akkor azt előbb el kell távolítanunk, ha ugyan lehet, de esetleg az nem is lehetséges.

Nekünk pedig okirataink maradtak arról, hogy

Mátyás király korában, az 1470 körüli években Jászberény környékén még térítgettek. Ez oklevélben IV. Sixtus pápa megdicséri Igal Fábián és Zarnást Gergely szerzeteseket, amiért a kereszténységtől idegenkedő némely jászokat megtérítettek. (Gyárfás István: A jász-kunok története. Szolnok, 1883. III. kötet, 670. oldal.) Ha pedig ez így volt, az ország szívében, Budától, a fővárostól nem messze, akkor gondolhatjuk, hogy miképpen állott a dolog a meszesi Erdély hegységei között élő székely-magyaroknál. Erdélyben végzett néprajzi tanulmányaim ideje alatt meg is győződtem arról, hogy ott még 200 évvel ezelőtt is kellett lenni olyanoknak, akik csak névleg voltak keresztények, de titokban még mindig ragaszkodtak természetisztező űsvallásunkhoz. **Marsigli** kiváló olasz tudós, aki 1690-ben járt Erdélyben, ott látott egy űsmagyar rovásbetűkkel írott naptárat, amelyet az ott, akkor megtérített székelyek még ismertek, de a latin betűket még nem. Mi több, az egész naptár űsi szokás szerint botra volt föl róva. Marsigli ez annyira érdekelte, hogy a naptárat lemásolta, amelyet a bolognai Egyetemi Könyvtárban **Veres** Endre megtalált és közzé tett. Kitűnik tehát ebből először is, hogy 1600-as évek végén Erdélyben még hivatalosan is térítettek, de kitűnik az is, hogy kereszténységre térítésünk előtt is művelt, írástudó nép voltunk, saját betűnk voltak. Hogy a magyarság az utóbbi századokban el is maradt, ennek oka elsősorban is a folytonos háborús pusztítások voltak, de nem kevésbé a hosszú századokon át tartó török, majd osztrák leigáztatottságunk, valamint az űsi saját, de "pogány" volta miatt üldözött műveltség folytonos irtása is. Magam is Erdélyben folytatott tanulmányaim ideje alatt láttam száz-kétszáz éves díszes kapukat, amelyek faragványain régi, űsvallási szimbolikánk oly tökéletesen megvolt még, hogy nem vonható kétségbe, miszerint, akik e díszeket kifaragták, azok jelképes értelmét még ismerték is. Tehát aligha voltak hithű keresztények, mert hiszen ilyen jelképeket a keresztények már nem ismertek, vagy ha

igen, a kereszténységnek akkor még minden nem keresztény dolog iránt engesztelhetetlen türelmetlensége miatt, azokat nem hogy kifaragták volna, hanem papjaiktól tudomást szerezve, okvetlen elpusztították volna.

Az űsmagyar rovásírás Erdélyben körülbelül kétszáz évvel ezelőtt még használatban volt, holott Európában a legtöbb nép csak kereszténységre térésével tanult meg írni-olvasni, míg a magyarság éppen kereszténységre térésével kezdte saját írását elhanyagolni, és ezzel műveltsége más elemeit is. Mivel a legtöbb európai népnek saját betűi nem voltak, ezért a latin, vagy görög betűket fogadták el. Ám, hogy az írni-olvasni tudás a magasabb szellemi műveltség kétségtelen bizonyítéka, nagyon jól tudjuk. Vagyis: **Annak oka, hogy a magyarság oly nehezen volt kereszténységre téríthető, éppen az volt, hogy szellemi színvonala akkoriban a térítőkénél vagy magasabb volt, vagy nem maradt el azoké mögött.**

Milyen lehetett tehát azon régi magyar nyelv, amelyet a nyugati mintára a kereszténység főlvétele után megszervezett földbirtokosság kedvéért a jobbágyságba taszított magyar parasztság, azaz a földművelő nép, idegenvérű és latinul beszélő és író királyai, urai és papjai ellenére is, hosszú és keserves századokon át fönntartott? Azt, hogy a szegénységben, elnyomatásban és mindennapi nehéz munkában élő, adókkal, tizedekkel, zsarolásokkal sanyargatott nép e nyelvet kiművelhette, fejleszthette volna, lehetetlennek kell tartanunk. legfőljebb azt képzelhetjük, hogy e nyelvet a küzdelmes századokon átmentette. Ellenben azt igenis föltételezhetjük, hogy ezalatt nyelvünk inkább még hanyatlott, úgy szerkezetében, mint szóanyagában. Történelmünkéből tudjuk, hogy a magyar nyelv e századok utáni elnyomatásából csak **Mária Terézia magyar testőrei körében kezdett föltámadni.** Ismeretes, hogy királyok, császárok, fejedelmek testőrei közül mindenkor csak a legdélcegebb, legszebb, erős és egészséges férfiakat fogadták föl, mert nagyon

is vigyáztak arra, hogy ezek ne csak díszes ruháikkal, fegyverzetükkel, hanem egész megjelenésükkel is emeljék udvaruk fényét. A kivételek dacára sem vonom kétségbe a latin közmondást: **"Mens sana in corpore sano."** (Ép testben ép ész.) helyes voltát. Igaz ugyan, hogy a császárok testőreikül főképp nem mes embereket szerettek tartani, csak hogy a zagyvavérű és degenerált főúri családok fiatalsága között szép és délceg ifjakat nemigen találtak, kényszerűségről a császári testőrök főképp a falusi kisnemesség, az úgynevezett **"bocskoros nemesség"** soraiból kerültek ki, akik a földművelő magyar néptől semmiben sem különböztek. Nem vonom tehát kétségbe, hogy Mária Terézia testőrei nemcsak mind jóvágású magyar ifjak voltak, de szellemileg is kiváló, eszes emberek. És lám, űk voltak olyan bátrak, hogy még ott, Bécsben is ahol csak a német és a latin nyelv járta, közös megegyezésből nemcsak hogy magyar anyanyelvükhöz ragaszkodtak, hanem - ami akkor hallatlan szörnyűségnek számított - magyar irodalmi működésbe kezdtek. Pedig azon időkben és még sokkal későbbben is, minő szellemiség volt uralmon, kitűnik abból is, hogy például **Ürményi József** országbíró, tehát magyar ember, a magyarul írni akarást bolondságnak tartotta. **Cziráki Antal** ugyancsak, szintén országbíró és magyar ember, 1827-ben azért ellenezte a magyar nyelv irodalmi kiművelését, mert: **"ha a magyar nyelvet nagyon kiműveljük, elhanyagoljuk a latint."** (Magyar Tudományos Társaság évkönyve. 1833. I. kötet, 53. oldal.)

Mikor aztán Mária Terézia testőrei köréből nyelvünk idővel, lassan-lassan irodalmi és magasabb körökben is lenézetés nélkül mégis beszélhető és írható nyelvként mindinkább terjedni kezdett, akkor művelt emberek, tudósok, nyelvészek amilyen az említett Mezzofanti is volt, meglepetve állapították meg, hogy hiszen e nyelv oly tökéletes szerkezetű, s oly gazdag szóanyagú, hogy a régi irodalmi nyelvekkel nemcsak versenyezhet, de azokat fölül is múlja. Ezért tette hát Mezzofanti ama kijelentését.

Miután pedig - amint mondtuk - föl nem tételezhető, hogy nyelvünket ilyen fejlettségűre az egész középkoron át szinte állati sorsra kárhoztatott magyar földműves nép képezte volna ki, kénytelenek vagyunk azt elfogadni, hogy a magyar nyelv már a bekövetkezett elnyomatás előtt volt ily tökéletes. Mert hiszen az is képtelen föltevés volna, hogy az említett testőrök művelhettek volna ki egy tökéletlen, barbár nyelvből olyat, hogy ez a századok, ezredévek óta irodalmilag művelt nyelveket fölülmúlja. De még ennél is nagyobb képtelenség lett volna azt kívánni, keresztül vinni, hogy ilyen mesterségesen alkotott nyelvet az egész magyar nép meg is tanulja, használja, s a Lajtától a Gyimesi szorosig, Moldváig beszélje. Feltételezni sem lehet, hogy a Gyimesi szorosban, a messzi Erdélyben, a havasok között, magyar iskolákat sohasem látott, írni-olvasni nem tudó oláhországi csángók is a bécsi testőrök szerkesztette nyelvvél éljenek. Márpedig a csángók nyelve szerkezetileg semmit sem különbözik a Bakony hegység, azaz Nyugat-Magyarország juhászai nyelvétől, csupán kiejtésben, tájsházolásban tér el attól. Alább kimutatom, hogy a magyar nyelv úgy szerkezetében, mint szógazdagságában, a nyugati nyelveket valóban fölülmúlja, és amennyiben ezek rá hatottak, e hatás szerkezeti tökélyét csak rontotta, éppen azért, mert azok szerkezete tökéletlenebb.

Mindenekelőtt, Jespersen, nagytekintélyű nyelvtudós írja: **"Azon nyelv a legtokéletesebb, amely a legkevesebb szóval a legtöbbet fejezheti ki."** (Jespersen: Die Sprache. 308. oldal.) Ő azonban nem tudott magyarul, azért nem sejtette, hogy éppen ebben a magyarral egyetlen európai nyelv sem versenyezhet, mert ha ezt tudta volna, megállapítását a magyar nyelvre vonatkozólag, még valamely olyan kijelentéssel is megtoldotta volna, amelyet Mezzofanti tett.

Néhány évvel ezelőtt betegen feküdtem a dubrovnikai (raguzai) kórházban. A többi beteg, tudván, hogy magyar vagyok, néha kérdezte, hogy ezt, vagy

amazt hogy mondják magyarul. Egyszer egy már fennjáró beteg lement a kapuba, mivel ott valami rokona várta, hogy vele beszélhessen. A mellettem fekvő beteg kérdezte: "Hogy mondják magyarul: **On je otisao dola.**" Felelém: "**Lementem.**" Csodálkozva kérdezte ő is, a többi beteg is, miképpen lehetséges, hogy ez magyarul ilyen rövid? Felelém: "**Úgy, hogy a magyar nyelv szerkezete oly tökéletes, hogy ezt lehetővé teszi. Hogy e két szótagból álló rövid szó tökéletesen ugyanazt fejezi ki, mint a szlávban On je otisao dole. A németben: Er ist hinunter gegangen. Avagy olaszul: Egli è andato giù. Fölhoztam aztán több példát is**

LEMENNÉK: horvátul: Isao bih dole.
németül: Ich möchte hinunter gehen.
olaszul: Anderei giu.

LEMEHETNÉK: horvátul: Magao bih otióí dole.
németül: Ich könnte hinunter gehen.
olaszul: Potrei andare giu.

HIVTAK - JÖTTEM, KÜLDTEK - MENTEM:

Németül: Man hat mich gerufen, bin gekommen.
Man hat mich geschickt, bin gegangen.
(Négy helyett tizenkét szó.)

BESZÉLJEN ANYÁMMAL:

Németül: Sprechen sie mit meiner Mutter.
Olaszul: Parlate con mia madre.

HOLTOMIG:

Németül: Bis zu meinem Tode.
Olaszul: Fino alla mia morte.

HÁZAMBAN:

Németül: In meinem House.
Olaszul: In casa mia.

JAVULÁSÁT VÁRHNATNI:

Németül: Seine Besserung ist erwartbar.
Olaszul: Il suo miglioramento si può attendere.

Hasonló példa százával hozható föl, és ritka kivétellel mindig a magyar lesz a rövidebb. Igaz

ugyan, hogy például a szerb-horvát nyelvnek nincs névelője, ezáltal a nyelvezet valamivel rövidebb lesz, csak hogy a névelő hiánya káros. Példa: egészen más értelme van, ha azt mondjuk: "**Afrikában vannak a németek**", mint annak: "**Afrikában vannak németek.**" Vagyis, a névelő hiánya a világos értelmezés kárára van, úgyhogy a világos értelem érdekében magyarázkodásra szorulnak.

"Jó, jó - mondták a betegek -, de hát akkor az olyan nyelv, amilyen a magyar, ha rövidebb is, de nagyon nehéz. Ki tud egy ilyen nehéz nyelvet megtanulni?"

Feleltem: Természetesen nehezebb. De ez a nyelv fejlettségének jele. Ami fejlett: **nehezebb is.** Ami kezdetleges: **könnyebb.** Könnyebb az egyszerűet megtanulni, mint az algebrát. Könnyebb szekeret vezetni, mint repülőgépet. Egyszerű szög előállítás a könnyebb, olcsóbb, mint a csavaré, de a szög nem is tart olyan biztosan, mint a csavar. Aki csak az egyszerűet tudja, nem képes olyan nehéz számtani feladatot megoldani, mint az, aki az algebrát is tudja. Vagyis: A magyar nyelv az agyvelőtől nagyobb teljesítőképességet követel, mint bármely árja nyelv. A magyar ember agyvelejének e nagyobb teljesítőképessége megvan már úsidők óta. Ha nem lenne meg, nem lett volna képes ilyen nehéz, de tökéletes nyelvet megalkotni és használni. Márpedig: Ha az emberiség haladását kívánjuk, akkor nem a kevésbé fejletthez, hanem a magasabb fejlettséghez kell tartani magunkat, mert azzal az emberiség haladását, fejlődését segítjük elő. Avagy mivel gépkocsi, mozdony, repülőgép vezetése sokkal nehezebb a szekérénél, maradjunk-e meg, térjünk-e vissza a szekerekkel közlekedéshez? Gondoljuk csak meg a következőket: Szónok a beszédét csaknem feleannyi idő alatt mondhatja el magyarul, mint más nyelven. Magyar szöveget megírni, nyomtatni is csaknem feleannyi idő alatt lehet. A magyar könyv csaknem feleolyan vastag lesz, mint az árja nyelvű. Mennyivel olcsóbb lesz tehát előállítás, mennyi munka, idő, anyag, gépkopás ta-

karítható így meg. Mondják: **"Az idő pénz!"** De pénz a munka és az anyag is. Avagy adjunk le sürgőnyt Amerikába vagy Japánba, ahova minden szó sok pénzbe kerül. Azonnal tapasztalhatjuk, mily hasznos a nyelvezet rövidsége. A volt Osztrák-Magyar Monarchia követségein a hivatalos nyelv természetesen a német volt, de szükség esetén a magyar is meg volt engedve. Rájöttek ugyanis messze országokba, az ottani követségekre hosszabb sürgönyöket jobb magyarul leadni, mivel az jelentős pénzmegtakarítást biztosít.

Gondolkodhatunk tehát azon: Miért beszélnek, írnak, nyomtatnak az emberek oly célszerűtlen, nehézkes, hosszadalmas nyelveken? Miért szerkesztenek nemzetközinek szánt, mesterséges nyelvet is, amilyen az eszperantó, de ugyan olyan célszerűtlen szerkezetű, mint amilyenek az árja nyelvek? Holott itt van a magyar nyelv készen, amely sokkal célszerűbb és gazdaságosabb. Talán azért, mert nem tudják, hogy van a magukénál tökéletesebb nyelv is? Avagy talán csak sovinizmusból?

Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a magyar nyelv az újabb időkben, idegen hatás következtében sokat romlott. Amely romlás oka a sokkal tökéletlenebb szerkezetű német nyelvnek a magyarra való hatása. A "magyar" újságírók ugyanis nagyobb-részt magyarországi, betelepített németek, azaz **"svábok"**, vagy pedig szintén német anyanyelvű zsidók voltak, mind akik tehát, ha magyarul írtak is, a német nyelv hatása alatt állottak. Ezenkívül, miután Magyarország a török háborúk után kimerülten, elgyöngülve, a **Habsburgok** igája alá, vagyis német uralom alá került, ezért a magyarság nemzeti öntudatából századokon át mind többet és többet vesztett. Ugyhogy a nyelvben is, ami német vagy németes volt jónak, ami pedig magyar vagy magyaros volt rossznak tartották, ha az akármilyen rossz, emez pedig akármilyen jó is volt. Azt, hogy az újságok nyelvezete a köznyelvre milyen nagy hatással van, bizonyítanuk sem kell. Egy felőlő példát mégis fölhozok: A német nyelvnek nincs jövő ideje, vagyis

a jövőidőt csak segédigével tudja kifejezni, tehát körülírással. Német hatás folytán a magyar nyelv-ből a jövő idő már majdnem teljesen kiveszett. Még mondjuk ugyan, hogy lesz, és leszek, amit a német csak körülírással tud kifejezni: **"Es wird sein"** és **"Ich werde sein"**, de bizony már azt mondjuk, hogy oda fogok menni, meg fogom nézni, ahelyett hogy oda menendek, megnézendem. Azaz már mi is nehézkes körülírásokat használunk, csak azért, mert a német nyelvnek nincs jövő ideje. Tehát nekünk se legyen. Ellenben a ma már majdnem ezer éves halotti beszédünkben még emdül áll, amit későbbi időben ejé-n-del-nek mondtak, holott ma már fogsz enni-t mon-dunk, mint ahogy a német is csak **wirst essen-t** képes mondani. Ezáltal azonban nyelvünket nem csak a jövő időtől fosztottuk meg, hanem még egy föltéte-les módtól is, amely régi nyelvünkben megvolt, de ma már csak a székelyek és oláhországi csángó-magyarok nyelvében van meg, ahol fogok enni = **talán majd eszem**, múlt időben fogtam enni = **lehet, hogy ettem**. Igaz ugyan, hogy ma a jelen időt kezdjük jö-vő idő helyett használni, de hiszen ez is csak ü-gyefogyott pótlék, ami a világos beszédet károsít-ja, mert elvész a különbség a jövő és jelen idő között.

Különböző példák: A budapesti **Ethnographia** folyóirat 1900. évi szám 221. oldalán áll: **Kinek a lovai vannak ott?** Ami helyes magyarsággal így vol-na: **Ki lovai vannak ott?** Vagyis a -nak itt telje-sen fölösleges. Lám a nép ezt régebben nem is hasz-nálta. A regösök még így énekeltek: **Ki háza, ki há-za? Torkos Matyi háza?** (Lássad: **Sebestyén Gyula: Regös énekek.**) Nem pedig: **Kinek a háza, kinek a há-za? Torkos Matyinak a háza?**

Az alábbi mondatokat a **Pesti Hírlap** 1927. október 20. é. november 29. számaiból vettem, ahol **Kemál pasa** törökországi újításairól van szó. Pé-l-dául: **"Ebből a szempontból azonban csak fokozot-tabb érdeklődéssel lehet fogadni a nyilatkozatnak azokat a részeit, amelyekben ...stb."** Helyesen így volna: **E szempontból azonban csak fokozottabb érdek-**

lődással fogadhatni a nyilatkozat azon részeit, amelyekben ...stb. 16 szó helyett csak 12. A durva zakatolás helyett szép sima beszéd. Minek a "nak azokat a", ami a mondatban a fülnek kellemetlen döcögés, ha azt még hosszabbá és zavarosabbá is teszi? Minek a németesen szószaporító "lehet fogadni", mikor a ragozó magyar nyelv szellemének megfelelőbb és rövidebb is: **fogadhatni**. Minek a "-ból" és "-ből" rag kétszer, mikor egyszer is elég? Világos: A német nem ragozó, hanem elövető nyelv, és az **aus** =ból ragot a főnév elé teszi, ezért a német anyanyelvű újságírónak nem volt elég, hogy a **-ból** rag ott van a **szempont** főnév után, hanem még egyszer, fölöslegesen, de német nyelvérzék szerint, eléje is oda tette. De ennek következtében a németes újságírónyelvezet ma már általánossá váltott, a magyar nyelv károsítására és hosszadalmasítására.

Más példa: "Ezt a templomot annak a Mohamed szultánnak az anyja építette, akitől Magyarországot visszafoglalták a császári hadak."

Helyesen: "E templomot azon Mohamed szultán anyja építette, akitől Magyarországot visszafoglalták a császári hadak." 16 szó helyett csak 13, és fölösleges **nak**-ok nélkül. Miért akarnók nyelvünkben mindenáron kiküszöbölni a sima, kellemes hangzású és rövidebb **azon**, **ezen** szokat, és helyébe tenni a csunyább és hosszabb: annak a, ennek a pótlékokat?

Más mondat: "Saját szemével láthatja, hogy a mi országunk ma a nyugati országoktól semmiben sem különbözik."

Helyesen: "Saját szemével láthatja, hogy országunk ma a nyugati országoktól semmiben sem különbözik." 15 helyett 12 szó.

Minek a **mi**, mikor ez esetben az **-unk** azt teljesen fölöslegessé teszi? Csakis azért, mert a német nyelvérzék ezt így kívánja: **unser Land**. Mert a német elövető nyelv, míg a magyar utóvető, vagyis: **ragozó**. Például: Von meinem Vater = **atyámtól**, azaz: **atya-enyém-tőle**.

Jó németséggel fogalmazott a következő mondat is: "Azok az elemek, amelyek ragaszkodtak a régi hithez és az ősi hagyományokhoz, nem okoztak nehézséget ennek a reformmunkának a végrehajtásánál."

Minő nehézkes és hosszadalmas döcögés, akár csak a német nyelv. Holott mily fenségesen egyszerű, rövid, sima és kellemes hangzású az alábbi tiszta magyarsággal fogalmazott mondat:

A régi hithez és ősi hagyományokhoz ragaszkodó elemek e reformmunka végrehajtásánál nem okoztak nehézséget.

22 szó helyett csak 14. Vagyis nyolccal kevesebb; mennyi pénz, munka és anyagmegtakarítás és emellett szebb, kellemesebb hangzás és világosabb értelem. Csakhogy újságíróinknak erről hiába beszél az ember. Cikkeik ezek hosszúsága szerint fizetik, érdeke tehát a szószaporítás. Német, vagy más anyanyelvű újságíró mit törődik azzal, hogy így a magyar nyelvet rontja. Sőt, ha sovíniszta, annál inkább teszi. Száz évvel ezelőtt ezen újságírónyelvezetet Mezzofanti még nem ismerte.

Más példák: "Ebben a házban lakom." vagy "Ennek a háznak az ára ezer pengő." Magyarul: **E házban lakom**, valamint; **E ház ára ezer pengő**.

Ha tehát nyelvünkre nem vigyázunk, az előbb-utóbb oda **romland** (és nem "fog romlani") ahol a német nyelv van.

Lássuk csak az ezredévelőtti (**tizedév, századév, ezredév, milliomedév** a helyes, nem évtized, évszázad, stb., mert utóbbi germanizmus: Jarhundert, Jarhrtausend, stb.) magyar nyelvet. Az alábbi mondatot a Halotti beszédből, annak nyelvezete szerint, de mai kiejtésre átírva idézem:

"Szeretett barátim, imádkozzunk e szegény ember lelkéért kit Úr e napon e hamis világból mente."

Újságírói nyelven: Szeretett barátaim, imádkozzunk ennek a szegény embernek a lelkéért, akit az Úr ezen a napon ebből a hamis világból kiment.

Vagyis 15 szó helyett nemcsak hogy 20 szó,

hanem még fölösleges toldalékok egész tömege. Minek a -ból és -ből kétszer? Es mily szerkezeti tökély, nem mondja; ki-, hiszen, ha mondotta, hogy világ-ból, akkor a ki- már fölösleges.

De hiszen nem is kell ezer évvel visszamen-
nünk. Még Lévy József (1825-1918) Mikes című köl-
teményében így írt:

Egyedül hallgatom tenger mormolását,
tenger vize fölött futó szél zúgását.
Egyedül, egyedül a bujdosók közül,...

Nem pedig:

Egyedül hallgatom a tengernek a mormolását,
a tengernek a vize fölött futó szélnek a
zúgását.

De nem csak rövidségét illetőleg van a ma-
gyar nyelv az árja nyelvek fölött óriási fölény-
ben, föltéve, ha helyesen beszéljük, hanem hangzá-
sában is. Eléggé ismeretes, hogy például a mással-
hangzó-torlódásokat a magyar nyelv nem tűri, mivel
ezek a fülnek kellemetlenek, és hogy népünk embere,
amíg veleszületett természetes szépérzékét idegen
hatások meg nem rontották, az idegenből átvett más-
salhangzó-torlódásos szavakat magánhangzók hozzá-
adásával igyekezik kellemesebb hangzásúakká tenni.
Például népünknel régebben Stefán még Istefán volt,
ma irodalmilag már István lett. Továbbá a szláv
krst nálunk kereszt lett, a latinból származó, de
a németből átvett Stall nálunk istálló. Az olyan
durva és recsegő szavak pedig, amilyen a német
sprechen, Spritzkrapfen, Strickstrumpf avagy a köp-
ködésszerűen hangzó Pfarrer, Pfoften, Pfau, Pfaff
a magyarban teljes lehetetlenségek. Ugyanígy lehe-
tetlenség a magánhangzótlán szláv szavak, mint
krst, vrst, cvrst, krv avagy a több mássalhangzó-
val kezdődők, mint srpski, sklad, prvi, drsko,
stb. Vagyis ily keményhangzású szavak a magyarban
nem léteznek. Mi több, a szép hangzása miatt annyit
dicsért olasz nyelv is bővelkedik ily durva hang-
zású szavakban, mint straccio, strofinare, adrucci-
olare, spruzzo (olvassad: sztraccso, sztrofinare,
sdruciolare, szprucco = rongy, dörzsölni, csúsz-

ni, fröccsenés), amilyenek a magyarban lehetetlenek,
mivel egyetlen magyar szó sem kezdődhet két más-
salhangzóval, nemhogy hárommal. Például úgy, hogy
zdr-! Ezért az olyan durvahangzású szavakat, mint
drága vagy spriccel, idegen szavakul azonnal fölís-
merünk. Van azonban nyelvünknek más szépsége is,
például a sok ö és ü, bár irodalmi nyelvünk sok ö
helyett következetesen e hangot használ, növelve
ezáltal a sok e szépség hibát. Például: fölment he-
lyett felment, kert mögött helyett kert megett,
stb. Növeli nyelvünk szépségét változatosságával
az a és á, valamint az e és é közötti különbség
is, amely hangok hiánya számos árja nyelvet, pél-
dául éppen az olaszt is egyhangúvá teszi. Az olasz-
nak is csak öt magánhangzója van a mi tizennégy
magánhangzónkkal szemben! Még egyhangúbbá tesz né-
mely nyelvet az, hogy belőle nem csak az ö és ü
hiányzik, hanem a hosszú mássalhangzók is, mint
például a szerb-horvátban, holott éppen ebben a ma-
gyar nyelv különösen gazdag. Például: eddig, med-
dig, villan, ellenséggel, pillanattal, stb. Vi-
szont nincsenek meg a magyarban a mély torokhan-
gok, sem az orron át ejtendők, amelyek közül az
első különösen az oláh nyelvet, utóbbiak pedig a
franciát éktelenítik. Megvannak a mély torokhan-
gok a stiriai német tájszólásban is. Mi több, a ma-
gyar nyelv kerüli az olyan kemény hangzású mással-
hangzókat is, amilyen a dzs, amely a magyarban gy
hanggá lágyult. Például a szláv Dzsurdovics név a
magyarban Gyurdovics, az olasz Giorgio (ejtsed:
Dzsordzso) is Györgyre változik.

Érdemes fölhoznom a következő esetet: Társa-
ságban szó volt arról, hogy az ö és ü hiánya né-
mely nyelvet mily egyhangúvá tesz. Ezt megtoldtam
azzal, hogy ez még nem is minden, mert vegyük csak
a magyar kettő szót. Ennek a magyarban 26 olyan
változata lehetséges, amelyeknek a szerb-horvát
nyelvben az egyetlen kete felelhet csak meg, mivel
e nyelvekben nemcsak ö, ü nincsen, de a-á és e-é
közötti különbség sincsen, de ezenkívül még hosszú
mássalhangzók sincsenek. Mivel a társaságban más

magyar nem volt, a 26 változtathatást megkülönböztethetetlennek tartották. Leírtam tehát a 26 lehetséges változatot:

Kettő	köte	kéttő	kétő	köté	kötő
kető	kötte	kétté	kéttő	kötté	köttő
kete	kötte	ketté	kétő	kötté	köttő
kette	keté	kétte	kéttő	kötő	köttő
köte	kéte	kété	köté	kötté	köttő

Megmutattam ezt a mellettem ülő horvát ismerősömnek, azután behívtam feleségemet, aki nem tudta miről van szó. Leültettem velem szembe, papírost, ceruzát adtam kezébe, s mondtam, írnia le pontosan, amit most felolvasok a nálam lévő papírról. Mikor készen voltunk, odaadtam mindkét papírost ismerősömnek, hasonlítaná össze. Láta, hogy a kettő között semmi eltérés nincsen, mire csodálkozva mondotta, hogy hát ez miképpen lehetséges, hiszen ő nem hallott semmi egyebet, csak: **kete, kete,**

Felelém: az úgy lehetséges, hogy a mi kiejtésünk, hallásunk és helyesírásunk annyira kifinomult, hogy ezt lehetségessé, sőt magától érthetővé teszi.

Említettem fentebb a magyar nyelv nagy szógazdagságát. Erről szótárak segítségével könnyen meggyőződhetünk, ha elég sok nyelvet ismerünk ahhoz, hogy az illető nyelvben az idegen szavakat fölismerhessük. A görög nyelvet itt nem vehetjük figyelembe, mivel a görög műveltség legnagyobb részét a félszigetükön élő görög előtti ősműveltségből, nagyrészt pedig a föníciaiaktól származott, amiért a görög nyelv is bizonyára telve a nem görög néptől vett szavakkal, de hogy ezek melyek, megállapítani bajos. Ugyanez okból nem vehetjük figyelembe a latin nyelvet sem, mivel a római műveltség felében az etruszkoktól, felében a görögöktől származott. Hogy a latinban sok a görög szó, tudjuk, de hogy mennyi az etruszk szó, megállapítani szintén bajos. Az olaszt, franciát, spanyolt szintén nem vehetjük figyelembe, hiszen ezek szóanyaga a latintól alig különbözik. Nem jöhet figyelembe az

angol nyelv sem, bár ennek alapja germán, de szavai nagy többsége görög, latin, francia eredetű. Ellenben számításba jöhetnek a német és szláv nyelvek. Mivel ezek már körülbelül egy ezredéve irodalmilag művelt nyelvek, azt várhatnók, hogy ezek szóanyaga a magyarnál gazdagabb. Alább láthatjuk, hogy ami az idegen szavakat illeti, ebben a német nyelv sem áll sokkal jobban az angolnál. Például:

Artillerie (francia) tüzérség.

Atom (görög) parány. (De a magyar szó a görögénél is jobb, mivel az atom szó oszthatatlant jelent, holott a parány is osztható. E magyar szó rokon a török **para** szóval, amely szintén kicsiséget jelent.)

Arithmetik (görög) számtan.

Analisieren (görög) boncolni.

Argument (latin) érv.

Absolutismus (Latin) önkényuralom.

Arzt (latin: archiater) orvos.

Construction (latin) szerkezet.

Celle (latin) sejt.

Cavallerie (francia) lovasság.

(De a lovagiasságra is csak ugyane szava van, pedig ennek egészen más a jelentése.)

Chemie (egyiptomi eredetű, de latinból vett szó) vegytan

Cultur (latin) műveltség.

Capillarvenen (két latin szó) hajszálerek.

Citat (latin) idézet

Discussion (latin) vita.

Electricitet (görög) villany

Electrische Zentrale (görög, lat) villanyközpont.

Exemplar (latin) példány.

Existenz (latin) lét

Fenster (latin) ablak.

Familie (latin) család

Genius (latin) lángész.

Genie (latin) nemtű

Generation (latin)	nemzedék.
Geographie (görög)	földrajz.
Gravitation (latin)	vonzás.
Imagination (latin)	képzelet.
Industrie (latin)	ipar.
Interesse (latin)	érdek.
Interessant (latin)	érdekes.
Infanterie (francia)	gyalogság.
Individuum (latin)	személy.
Idee (görög)	eszme.
Ideal (görög)	eszmény.

Karakter vagy **Character** (görög) jelleg és jellem. A kettő között igen nagy különbség van, mert a jellem szellemi tulajdonságokra, míg a jelleg anyagi és testi sajátosságokra vonatkozik, ezt mégis csak a magyar nyelv különbözteti meg. Az olasz nyelvnek még a betűre sincs szava, s ezt is a **carattere** szóval nevezi meg. Igaz, használja a **lettera** szót is, de ez meg **levelet** is jelent. Angolban szintén így van.

Kirurgie vagy Chirurgie (görög)	sebészet.
Literatur (latin)	irodalom.
Lieutenant (francia)	hadnagy.
Militar (francia)	katonaság.
Maultier (latin: mulus)	őszvér.
Markt (latin)	vásártér.
Möbel (francia)	bútor.
Mauer (latin)	fal.
Maschine (francia)	gép.
Medicin (latin)	orvosság.
Motiv (latin)	indíték.
Masse (latin)	tömeg.
Moment (latin)	pillanat
Monument (latin)	emlékmű. (De

az emlék-re nincs szava, amiért is erre a francia **souvenir** szót használja. Van ugyan az **Erinnerung** szó, csak hogy ez meg emlékezet, emlékeztetés, emlékezés értelmű, vagyis e három dologra nincsen külön szava.)

Mechanik (görög)	géptan.
Mechanismus (görög)	gépezet.

Musik (görög)	zene.
Magnetizmus (görög)	delej.
Materie (latin)	anyag.
Matematik (görög)	mennyiségtan.
Nation (latin)	nemzet.
Nuans (francia)	árnyalat.
Natur (latin)	természet.
Opfern (latin: offere)	áldozni.
Organismus (latin)	szervezet.
Originell (francia)	eredeti.
Philosophie (görög)	bölcsészet.
Professor (latin)	tanár.
Physisch (görög)	anyagi
Psychisch (görög)	lelki, lélektani.
Protestieren (latin)	tiltakozni.
Praxis (latin)	gyakorlat.
Praktisch (latin)	célszerű.
Pech (latin: pix)	szurok.
Presse (latin)	sajtó.
Pacht (latin: pactum)	bérlet.
Quitte (latin: cotonea)	birs.
Religion (latin)	vallás
Rasse (latin)	faj.
Regiment (francia)	ezred.
Soldat (olasz)	katona.
Staat (latin)	állam.
Schreiben (latin)	írni.
Strasse (latin)	út.
Schüssel (latin: scutula)	tál, serpenyő
Struktur (latin)	alkat
Spiegel (latin: speculum)	tükör.
Skizze (olasz)	vázlat
System (görög)	rendszer.
Sklave (latin)	rabszolga.
Trichter (latin: tractarius)	tölcsér.
Theorie (görög)	elmélet
Tyranne (görög)	zsarnok.
These (görög)	tétel
Universitet (latin)	egyetem
Wein (latin: vinum)	bor.
Zoll (latin: telonium)	vám

Szaporíthatnók a szójegyzéket százakra menően, de elég ennyi is, hogy állításom helyes voltát igazoljam. Vannak olyan dolgok is, amelyeknél a magyar nyelv is kénytelen idegen szót használni, de ez távolról sem áll olyan mértékben, mint a legtöbb európai nyelvben. Ha például a német nyelvből, amelynek mint láttuk, szerkezete is igen nehézkes és célszerűtlen, még az idegen szavakat is elhagynók, akkor egy mai értelemben teljesen használhatatlan nyelv maradna csak. Szinte hihetetlen az is, hogy európai nyelvekben olyan ügyefogyottságok is léteznek, mint például a franciában az, hogy nincsen szava a hetvenre, nyolcvanra, kilencvenre, és kénytelen ezek helyett azt mondani: **hatvantíz, négyhúsz, négyhúsz tíz**. Ugyanígy szinte hihetetlen, hogy németül nem lehet azt mondani: **indul, elindult, leindult**, hanem mind ezt csak körülírásokkal lehet kifejezni, mint például leindult helyett: **Es hat begonnen hinunter zu gehen**.

Miért nem tanították, tanítják mindezt a magyar iskolákban? Azért, mert a leigázott magyarságnak sohasem lehetett független magyar kormánya. A minisztereket – főképp magyarországi betelepített németeket – a császár nevezte ki. A rejtett cél mindig a magyarság öntudata aláásása volt, mert hiszen öntudatos, önbecsülő nemzetet nehéz igában tartani. Miért nem volt lehetséges Magyarországon Tacitus római történetíró Germania-ját teljes egészében megkapni, sem latinul, sem magyar fordításban? Azért, mert Tacitus a germánokról nagyon csúnya dolgokat is megírt, amiért is az osztrák hatalomnak gondja volt rá, hogy e mű ne forogjon a magyarság kezén. Birtokomban van azonban egy magyar iskolai tankönyv, amely Tacitus e művét is ismer-teti, csak hogy ebből minden, ami a germánoknak nem válik dicséretére, gondosan kihagyva, ami viszont kedvező, az nagyon kiemelve. Ami tehát: hamisítás. Megkaptam azonban Tacitust teljes egészében, eredeti latin szöveggel, de olaszországi kiadásban. Ebben ilyenek is találhatók:

"Egyik istenségüknek emberáldozatokat szok-

tak bemutatni. Nehéz őket szántásra-vetésre bírni, sőt gyöngének, lustának tartják azt, aki munkával szerezi meg, amit vérrel is megszerezhetne. Házaitkat durvánahagyott faanyagból építik, távol minden szépségtől, vagy jóízléstől. Földbevéjt lukakban is laknak. Palástot viselnek, amelyet fibulával, avagy valamilyen tűskével erősítenek meg, egyébként mezítelenek. Egész nap tűz mellett henyélnek. A gyermekeik piszkosak és mezítelenül nőnek föl. Éjjel-nappal egyfolytában inni náluk nem kifogásolandó dolog. A részek gyakori összezőrdülései pedig rendszerint sebesüléssel, vagy öldökléssel végződnek. Gyümölcsfákat nem ültetnek. Nagytestűek, vad tekintetű kék szemük van és vöröshajúak. Munkára nem, csak erőszakra képesek."

Ahogy Tacitus leírja a germánokat: ráismerhetünk úgy testi, mint szellemi tulajdonságaiban az északi fajra.

Ami a szláv nyelveket illeti, ezekben kevesebb a latin, elég sok a görög, de igen sok a magyar, finn-ugor és török-tatár szó. Mind ezzel szemben a magyar nyelv nagy szóbőséget, ezredéves elnyomatása dacára is, az egyszerű földműves nép szellemi fejlettségének, másrészt a műveltebb osztály öntudatos nyelv-művelésének is köszönheti, amely utóbbi dolog azonban, sajnos, éppen a legutóbbi ötven esztendőben elhanyaglott. Főlemlítem itt Herman Ottó azon megállapítását, míg az egyszerű angol, német és norvég halászok szellemi élete oly korlátolt, hogy egész életükön át néhány száz szónál többet nem ismernek és nem használnak, addig a magyar nép egyszerű halászáinak a csak kizárólag magára a halászatra vonatkozó szavai száma is ezt messze meghaladja, nem is számítva a mindennapi élet egyéb szavait. Ez így van nálunk még az írni-olvasni nem tudóknál is, akik szókészlete néhány ezer. Márpedig egy nép igazi, veleszületett szellemi színvonalát éppen az iskolázatlanokból ítélni meg a legmérvadóbban.

Nyelvünk szóbőségét illetőleg csak néhány példa:

Győzelem - diadal: Előbbi bármily győzelemre vonatkozhat, utóbbi csak dicsőöslegesre.

Ritka - gyér: Előbbi ürességben előforduló, itt-ott lévő valamit jelent. Utóbbi másnemű dolgok között itt-ott előforduló valamit.

Találni - lelni: Előbbi keresve találni. Utóbbi keresetlen, véletlenül valamit lelni.

Hogy irodalmi nyelvünk ezeket ma összezavarja, valamint sok mást is, ez éppen az említett hanyatlás következménye.

Kevés nyelv tudja a következőket is egymástól megkülönböztetni, mint: **testvér, fivér, nővér, bátya, öccse, hűg.**

Ismeretes, hogy a német nyelvnek nincsen a **családra** szava. A **Familie** szó ugyanis latin. Aminek oka az, hogy náluk a kereszténység elfogadása előtt a mai értelemben vett **család** még nem létezett, csak **Sippe**, azaz olyan család, amelyben több férfi, több nővel élt közösségben. Viszont tény, hogy az olyan nő, aki más Sippe-beli férfivel közösült, megölték, függetlenül attól, hogy a nő az illető férfit akarta-e vagy nem, kivételt csak az képezte, ha a nő eladták, és így már nem tartozott többé hozzájuk.

A németben nincs megkülönböztetve a **nép** a **nemzet**-től, amiért is nemzet értelemmel a franciából átvett **Nation** szót használják. (A nemzet azonos eredetű és nyelvű emberekből áll, a nép különböző eredetű emberekből is állhat.) Úgyszintén nem különbözteti meg sem a német, sem a legtöbb nyelv a **szeretet**-et a **szerelem**-től, holott a nemi alapon álló szerelem és a hazaszeretet, szülők, gyermekek, iránti, vagy művészet, avagy zene iránti szeretet között óriási különbség van.

Még csak egy példa: A magyarban az **öreg** szó csak emberre vonatkozhat (Eltekintve attól, hogy a mai újságírónyelvzet milyen zavarodott.), a **vén** szó vonatkozhat emberre, állatra, növényre, de nem tárgyra, sem időre, a **régi** szó ellenben csak tárgyra és időre. Kivéve, ha régi időben élt emberről,

állatról, növényről van szó, amelyek azonban öregek, fiatalok is lehetnek. De ezen öreg, vén és régi szavunkon kívül van még **ó** és **ős**, összesen tehát öt, valamint még ezek sok származéka, mint **öreges, előregedett, vénült, vénséges, vénhedett, kivénült, régies, régesrég, ódon, ósdi, avult, avatag, elavult, kiavult, ősi, ősies**. Mindamivel szemben a németben csak **alt** és **ur** szó van és ezek alig néhány származéka, úgyhogy már az **ó, ódon** szavaink helyett is a latin-olasz **antik** szót kénytelenek használni, amelyet aztán, minden szükség nélkül a mi újságírónyelvzetünk is átvett. A szlávban viszont csak az egy **staro** szó és ennek néhány származéka van.

Főlemlíthető még a következő, szintén igen fontos dolog is: **Mentől régibb egy nép műveltségi élete, annál fejlettebbek nyelvében az udvariassági szavak, kifejezések, szólások.** Ezekben csak az ősrégi műveltségű kínai oly gazdag, mint a magyar. Nem számítandó azonban a hatalmasokkali beszéd, mert itt erőltetett kényszer van jelen, hanem számítanak a benső, családi életben használatos szavak, mert ezekben a tiszteleten kívül a szeretet is kifejeződik. Arja gyermek így szól anyjához: **Schau, Mutter!**, illetve: **Gledaj majko!** Amely jelentése: **Nézzed, anya!** A magyar nép egyszerű gyermeke azonban, ahol durva idegen hatás még nem érte, ugyanezt így mondja: **Nézzé kend, édesanyám!** Vagyis szülőjéhez harmadik személyben szól, **kend** szó a kegyelmed rövidítése. Ebben tehát a szeretet és tisztelet egyaránt kifejeződik. A nem magyar szinte el sem tudja képzelni, hogy ilyen szépen is lehet beszélni. Németben ugyanez így hangozna: **Meine gnädige süsse Mutter soll schauen.** Hogy aztán a magyarban ez mégsem ilyen hosszú, ez ismét a magyar nyelv szerkezet tökélyének köszönhető. Mégis, még a következőt is hallottam:

A paraszt gyermek így szólott: **Nézzé csak kend, édesanyám.** Mire az apa rászólott: **Hallod-e te! Édesanyádnak ne parancsolgassál.** Csodálkozva mondtam, hogy hát milyen szépen mondta. De az apa

így felelt: "De nem úgy kell mondania: **Nézze csak kend**, hanem úgy, hogy: **Nézné csak kend**. Akkor vettem észre, **nézze**: parancs, - de **nézné**: kérelem.

Műveletlen népek csak az egy **te** megszólítást ismerik. A magyarban van **te**, **maga**, **ön**, és a már említett **kend**, a kegyelmedből származólag, de amelyet még **kegyed**-nek is mondhatjuk. A fönti, a mindennapi családi életbeni udvariassági szólásokhoz hasonlóakat csak a több ezer éves műveltségű kínai nép ismer.

A magyar családban, régebben asszony a férjét nem szólíthatta néven így: **Gyere ide, János**, hanem csak így: **Jöjjön ide kend, édes uram**. Vagyis tisztelet, de egyúttal szeretet hangján is. Bár szólíthatta néven is, de csak akkor, ha távolabbról kellett hívnia. Nejét a férfi tegezte, néven is szólította, de őt mások előtt **feleségem**-nek mondotta, amelyben kifejeződött, hogy bár ő, a férfi, az úr, de azért feleségét mégis önmagával egyenértékűnek, egyenrangúnak tartja, vagyis önmaga **felének**. Nevén szólította, de nem úgy, hogy: **Mariska!**, hanem: **Mariskám!**, amiben a gyöngédség is kifejeződött. Ellenben, ha csak úgy szólította, hogy **Mariska!**, ez már azt jelentette, hogy haragszik valamiért. Szüleit gyermek nem tegezhette, csak **édesapám, édesanyám**-nak nevezhette. A szülők gyermekeiket tegezték, nevükön szólították, de többnyire így: **édes fiam, édes lányom**.

Mindez, sajnos, magyar urak között már régen nincsen így, illetve már régóta durvább, idegen szokásokat utánozzák, és ezeket tartják **úriasabbnak**, a nép pedig természetesen mindinkább az **úri** szokásokat utánozza, holott ezzel éppen a barbár szokásokhoz tér vissza. Mégis, még ma is a magyar, ha **finomságot** akar tanulni, akkor a magyar **paraszt**-tól tanulhat, éppen fordítva, mint más népeknél. Mind ebből azonban még az is következik, hogy a magyarnak valamikor a mainál magasabb szellemi műveltsége kellett legyen, amelynek hagyományai azonban a mai, technikailag magas, de szellemileg sokkal alacsonyabb, durvább gépműveltség hatása,

valamint leigázottságunk következményeként mindinkább elvesznek. Bár ha mindennek tudatára ébrednénk, e pusztulást megakadályozhatnók. Egykor létezett magas műveltségünknek, nyelvünkön kívül, bizonyítéka még az is, kereszténységre térésünk előtt már saját írásunk volt - a rovásírás -, holott, mint mondtam, a legtöbb európai nép csak kereszténységre térése után tanult meg írni-olvasni, míg a magyarság, ellenkezőleg, saját írását csak a kereszténységre térése után kezdte elhagyni, fölcserélvén ezt a latinbetűs írással, dacára annak, hogy az egyház ezen írást a **"pogányság"** maradványaként üldözte, mégis e rovásírás a székelységnél csak 200-250 évvel ezelőtt veszett ki. Az újabb elemletek szerint ugyanis a **magyarság egyáltalán nem jött Ázsiából, hanem ősrégi európai nép**, valamint Árpád és honfoglalói egy, régebben a mai Dél-Oroszország területére (nem Ázsiába!) kivándorolt törzsünk volt. Ezek az őshazába visszatérve, az itt uralkodó idegen fejedelmeket legyőzve, a magyar államot, nem a magyar nemzetet alapították, majd a magyar őslakosságba teljesen beolvadtak.

Azt kell azonban kérdeznünk: mikor volt hát e sejtett ősműveltségünk? Közvetlen a kereszténységet megelőző századokban bizonyára nem, mert erről minden elnyomatásunk dacára is tudnánk valamit. A rómaiak korából származó ábrázolatokból (például a **Traján oszlopon**) következtethetők, őseink a germánoknál akkor is valamivel műveltebbek lehettek, mert a **sisakos, pikkelypáncélos jászok a germánoknál sokkal különbnek vannak ábrázolva**. Habár a rómaiak Germániát, Dunántúlt, Délvidéket és Erdélyt is meghódították, de a **Duna-Tisza közét, vagyis a jászok földjét, leigázni sohasem bírták**, úgyhogy a jászok, akiket a rómaiak **jasigi, jasi és jóni** néven neveztek, mindvégig ott éltek, három oldalról az óriási Római Birodalom által körülvéve, de szabadon, mígnem a rómaiak velük szövetséget kötöttek. Mégis, ha itt, akkoriban igazán magas műveltség létezett volna, erről az újabb időkbeli politikai háttérű eltüntetések és hamisítások dacá-

ra is, valami ismeretes lehetne. Vagyis ősműveltségünk még sokkal régibb időkben kellett virágozni, habár utóbb hanyatlott. Ezt igazolják a magyarországi őskori leletek nagy mennyisége és kiváló minősége, különösen az újkőkori és a bronzkor leletei, amelyek a leghatározottabban arról tanúskodnak, hogy azon időben Európában sehol sem létezett ily magas műveltség, amelyet a német tudósok, mint például **Schwantes** és **Weinert**, **Dunaműveltségnek**, **Közép-Dunaműveltségnek** (Donaucivilisation, Mittlere-Donaucivilisation) neveznek. De ugyanezt igazolják a régi görög mondák is, amelyek szerint ők műveltségüket, valamint **Apollo** és **Artemisz** istenségeik tiszteletét, a **hyperboreuszoktól** (északontúliaktól), azaz az északi hegységeken (a Balkán hegységein) túli boldog, termékeny országban élők (Magyarország mindig termékenységeről volt híres) **szkytha** néptől örökölték. Mivel ugyanis a görögök ezen országot mindig is **Isztrosz**, vagyis a **Duna** folyóval kapcsolatban emlegetik, ebből is kétségtelenné válik, hogy e föld nem volt más, mint **Magyarország**. A görög hagyomány szerint e nép igen művelt volt, de bűnt, háborút, öldöklést, sem betegséget nem ismert, békésen élt, náluk az emberek több száz évig éltek, amiután az életet már unva, csöndesen, fájdalom nélkül haltak meg. De azt is regélték még a görögök, hogy **Heraklesz** istenségük, akit pedig ők, különösen az Egei-tenger szigetein, valamint a főniciaiak is még **Makar** és **Magar** néven is neveztek (Lásd: **Die Phönicië**. II. kötet. 415-428. oldal), az **aranyagancsú "kerinai szarvast"** élvezve eljutott a hyperboreusok földjére, ahol **Artemisz** istennővel szerelemben, a szkythák őseit nemezte. Ami nemzet-alapítás ugyanúgy, mint a **Csodaszarvas** regénkben. Ha pedig tudjuk, hogy **Heraklesznek** ikertestvére is volt, **Iphiklesz**, nevén **Kaun**, akkor e mondában okvetlen a mi **Magor** és **Hunor** nevű, a **csodaszarvast** élvező, egy gyönyörű szigeten (**Csallóköz**) tündérlányokra akadó, ezekkel a **magyarok** és **hunok** őseit nemző regebéli ősanóinkra, illetve a róluk szóló regénkre kell ismernünk.

Dr. Kemény Ferenc

MAGYAR NYELVÜNK TÖKÉLYÉRŐL

Egy korábbi írásomban mondtam azt, hogy magyar nyelvünk nem ugyan az elvileg lehetséges, de a ténylegesen létező legtökéletesebb emberi nyelv. Hadd fejtsem ki most e véleményemet közelebbről.

Nagyon is lehet, hogy az olvasó ehelyt mindjárt azon sarkalatos kérdését vetendi fel: vajon milyen alapon dönthető el, mely nyelv tökéletes és melyik nem? Nos, a válasz igen egyszerű, világos: Valamely nyelv annál tökéletesebb, minél pontosabb, szabatosabb, árnyaltosabb kifejezője az emberi gondolatnak. Következik pedig ebből az, hogy minnél tökéletesebb nyelven értekeznek egymással az emberek, annál jobban értik egymást, s annál kisebb lehetősége van mind a szándékolatlan félreértésnek, mind pedig a szándékos félrevezetésnek, butításnak.

A tökéletes nyelvtani szerkezetnek két alapvető következménye van: először az, hogy minden nyelvtani funkció pontosan jelölve legyen, másodszor az, hogy a nyelvtan ne legyen anyagi jelentéssel beszennyezve. Ily szennyeződést azonban a legtöbb európai (és Amerikába átszármazott) nyelvben van, a nyelvtani **nem** képtelen kategóriájában. Minthogy pedig ennek hátrányos, káros voltát a hivatásos nyelvészek is észreveszik – legalább részben –, egyesek azon téves következtetésre jutnak, mintha magának a nyelvtani funkciónak jelölése volna a fölösleges, és az volna a tökéletes szer-

kezetű nyelv, amely nyelvtani funkciót alig jelöl, hanem helyett a szórenddel fejezi ki (már úgy ahogy) a mondatrészek nyelvtani szerepét, mint nevezetesen az angol. Vizsgáljuk meg tehát e kérdést kissé alaposabban.

A természetes **nem** jelölése **anyagvonatkozású** szavak feladata, nem a nyelvtani kategóriáké. Az anyagi szavak a magyarban is világosan megkülönböztetnek férfi és nő, hím és nőstény, kan és koca, bika és tehén, csődör és kanca között. De, ha arra a képtelen gondolatra vetemedünk, mint a németek és szlávok, hogy nőnemű szó mellé **nőnemű melléknév** meg **névelő** kell stb., akkor a nyelv összes létező szavait, amelyeknek a természetes nemhez semmi de semmi közük sincsen fiktív nemmel kell felruháznunk. Miféle esztelenség az, hogy: **der Löffel, die Gabel, das Messer?** Mintha magyarul így kellene beszélnünk: **A nőlevest hímkanállal esszük, a hímsültet pedig nővillával és semkéssel.** Ami hajmeresztő, persze nem a németnek, mert az hozzá van szokva. És aztán a teteje mindennek az, hogy a latinban a nő nemiszerve hímnemű: **cunnus**, a férfié nőnemű: **mentula**, noha az anyagi szó itt pont a természetes nemhez flúzdik!

Ezen túl pedig a nyelvtani nemmel dolgozó nyelvek a jelzőt nemből és számban, ahol pedig esetalak is van, ott esetben is egyeztetik a jelzett főnévvel. Képzeljük csak el, hogy helyett: **mindenik gyermeknek adtam egy piros almát**, azt kellene mondanunk: **semminenkinek semgyermeknek adtam hímeget, hímpirosat, hímalmát.** Merthogy a németben a gyerek semlegesnemű, az alma pedig hímnemű. A számban és esetben való egyeztetés némely olyan nyelvben is megvan, ahol a nyelvtani nem ismeretlen. Például a teljesen alaptalanul rokonainkka nyilvánított finnek nem **tágas házakban**, laknak, hanem **tágasokban házakban.** Ami ugyancsak teljesen fölösleges, pusztán tehertétel.

Az efféle nyelvtani jelenségek fölöslegesek, hátrányos voltának felismerése viszont olyan téves következtetésekre vezette a hajdani, nagy nemzet-

közi tekintélynek örvendő dán nyelvész **Jespersent**, hogy az volna a legtökéletesebb nyelv, amely a nyelvtani funkciót nem jelöli külön, hanem úgyszólván mindent a szórendre bíz. A legtökéletesebb nyelvek őszinte tehát az angol meg a skandináv nyelvek. Szerinte még a dán az angolnál is tökéletesebb, mert az ige egyesszám harmadik személyét sem különbözteti meg a többitől. Az angol: **I go, you go, he goes** = dán: **jeg gaar, du gaar, han gaar.** Jespersen szerint ez a szellemnek az anyag feletti diadala! Nos, hogy e diadal másrészt miféle hátrányokkal jár, arra még visszatérek, de hadd mutassam itt be, mily pontatlanság s ennél fogva félreértés forrása lehet a nyelvtani funkciók jelölésének mellőzése. Tegyük fel, hogy egy angol úri dáma emígy szól cselédjéhez: **Please call me a washerwoman!** mire a cseléd, aki valamiért dühös az úrnőjére, visszanyelvel: **Oh, yes, you are a washerwoman!** Mert az úrnő mondata tetszés szerint jelentheti azt, hogy: **Kérem, hívjon egy mosónőt,** vagy: **Kérem, szólítson mosónőnek!** Az efféle szerkezetű nyelv lenne a legtökéletesebb emberi nyelv, ahogyan ezt az angol meg az amerikai nyelvészek és más országbeli majmolók képzelik? Hogy az angol ma az uralkodó nemzetközi segédnyelv, az sajnálatos szerencsétlenség, hogy ne mondjam csapás.

Az angol és amerikai nyelvészeknek azon felfogása, hogy: **the best grammar is no grammar at all** (az a legjobb nyelvtan, ha nics nyelvtan) óriási, végzetes tévedés. Hogy sok nyelvben vannak fölösleges nyelvtani kategóriák, abból nem az következik, hogy minden nyelvtan fölösleges. A magyar éppen azért a legtökéletesebb nyelv, mert nyelvtani kategóriákban igen gazdag, s ugyanakkor úgyszólván semmi nyelvtani tehertétele nincsen. (Azért mondom úgyszólván, mert a nem szenvedő vagy visszaható, hanem tisztán cselekvő igék némelyikének ikes ragozása kétségtelen tehertétel, de egészébe véve csekély.) **Nyelvbúvárlat és honszerilem** című írásomnak egy olvasója levelet intézett hozzám, amelyben megütközik azon, hogy szerintem a magyar nyelv

úgy illik a gondolatra, mint a bőr az emberi testre, míg minden egyéb nyelv csak úgy, mint jól vagy rosszul szabott ruha. Mert -kérde a levélíró - a magyar **szó** miért fejezné ki pontosabban az illető fogalmat, mint a német **Wort** vagy francia **mot**?

Magában véve persze a magyar **szó**, a francia **mot**, a német **Wort**, stb. teljesen egyenértékű. A lényeges kérdés azonban az, mily lehetőségei vannak egy bizonyos nyelvnek: 1. Minél több fogalomnak egyszóvali jelölésére (vagyis szóképzésre), 2. egyetlen szóval nem jelölhető összetett fogalmak célszerű jelölésére, 3. a fogalmak célszerű, szabatos módoni összekapcsolására, vagyis ítéleteknek mondatokba öltöztetésére. Mindezekben a magyar nyelv egyszerűen felülmúlhatatlan. Hogy egyes nyelvek e szempontból milyen tökéletlenek, azt hadd mutassam be ehelyt egy magyar és francia között vont háromrétű párhuzamon. Persze, amint mondtam, az angol, meg a többi is mind jóval tökéletlenebb, mint a magyar, de ezúttal azért választom a franciát, mert erről az a légbőlkapott legenda van elterjedve, mintha különlegesen világos, szabatos volna a kifejezőmódja.

1. A francia **mot** szó teljesen elszigetelten áll a francia nyelven belül. Más szóképzése nem létezik. A franciában - nagyrészt az angolban is - épp azért hemzsegek a latin-görög kölcsönszavak, mert saját képzési lehetőségei igen-igen szűkösek. Nézzük meg ezzel szemben, mi minden képezhető a magyar **szó**-ból:

Szózat, szavaz, szavazó, szavazás, szavazat, szaval, szavalás, szavalat, szól, szólás, (elszólás, leszólás, megszólás), szólal, felszólal, felszólalás, szólam, szólamoz, szólamozá, szónok, szónokol, szónoklás, szónoklat, szónoki, szónokias, szónokiasság. (Ennyi jut eszembe pillanatnyilag.)

2. Összetett fogalmak kifejezésére a magyar eljárás haladó, vagyis kívülről befelé, a különös ismérvtől a fogalom magva, lényege felé irányuló, míg a francia pont fordítva, a központtól a kerület felé, a lényegtől az esetleges felé irányul,

vagyis hátráló, regresszív. Például: A düledező viskó tetején ülő fekete gólya. Franciául: **La cigogne noire assise sur le toit de la cabane caduque.** Szó szerint magyarul: A gólya, fekete, ülő, rajta tető, neki viskó, a düledező.

3. Annálfogva, hogy a magyar minden egyes mondatrészen pontosan jelöli a funkciót, szórendje teljesen szabadon forgatható a gondolat tökéletes árnyalására. Vegyünk egy egyszerű csakis **alany-ál-lítmány-tárgyból** álló magyar mondatot: **Péter ismeri Pált.** Franciául: **Pierre connaît Paul.** Csakhogy a franciában ez az egyetlen lehetséges sorrend, mert csakis ebből derül ki, melyik az alany, melyik a tárgy. De minthogy a magyar a tárgyat mindig megjelöli (tudtommal a világ valamennyi nyelve között egyedül következetesen), a szóbanforgó magyar mondatnak hatféle sorrendje lehet (matematikailag a maximum), ami mind más és más árnyalatot fejez ki. Például: **Ismeri Pált Péter.** Franciául ezt emígy kell kifejezni: **Il n'est pas vrai que Pierre ne connaisse Paul, car il il le connaît.** Vagyis, amit a magyarban egyetlen mondatrész áthelyezésével fejez ki, ahhoz a franciának egész szózuhatag kell. Es ez volna a szellem anyagfeletti diadala? Ezért mondom én, hogy a **magyar nyelv úgy illik a gondolatra, mint a bőr a testre**, míg minden más nyelv csak úgy, mint a jól-rosszul szabott ruha.

Fenti fejtegetésem kiegészítésül azonban rá kell mutatnom arra is, hogy magyar nyelvünk jelen állapotában sajnos nem olyan tökéletes, mint amint adottságainál fogva lehetne és mondjuk vagy ezer esztendeje alighanem volt is. Mai nyelvjárásai között legtökéletesebb az, amelyet az erdélyi székelység beszél. (Mélységes aggodalommal kell gondolnunk arra, hogy éppen ez van a leginkább kitéve magyartalanító elnyomásnak.) Az irodalomban, sajtóban, hírszóró közegekben használt magyar köznyelv nagy mértékben viseli az idegen, tökéletlen nyelvek részéről évszázadok során megnyilvánult káros befolyás nyomát. A római kereszténység felvétele óta úgy a XVIII. század végéig latinból ké-

szített szolgai fordítások rontották meg a magyar igeidők és módok helyes használatát: azóta pedig a főváros német ajkú polgárságának felületes, tökéletlen magyar nyelvisége, meg a német nyelvű, legújabbban főleg az angol nyelvű szövegek szolgai fordítása révén terjednek el nyelvünkben a helytelen, káros kifejezési módok. Hadd jellemezzem itt még tüzetesen ezeknek egyikét, legkárosabbikát, amelyet áttallanék anyanyelvünk rákfenéjének nevezni.

Egy külföldi magyar sajtóterméket olvasva megakad a szemem egy idézeten, mely után zárójelben, eme magyarázat áll: **"Kossuth utolsó beszédéből Amerikában."** Mert persze a cikkíró feje annyira telve a: **from Kossuth's last speech in America** féle angol szórenddel, hogy e mondanivalót már nem képes helyes magyarsággal kifejezni. Vagyis emígy: **Kossuth utolsó Amerikában mondott beszédéből:** vagy még egyszerűbben: **Kossuth utolsó (legutolsó) amerikai beszédéből.** S az itt érintett rút magyartalanságtól nem csak a külföldi, hanem a honi magyar sajtótermékek is hemzsegek.

Minden tökéletlen rendszerű nyelvet jellemez az olyan szerkezetnek használata, amelyet a német **präpositionales Attribut**, azaz a viszonyoszó jelző névvel illet. Az illető nyelvekben ugyanis vagy egyáltalán nem, vagy csak igen nehézkesen lehet i-gehatározói funkciójú szókapcsolatokat melléknevesíteni, nevezetesen igei részesülő használatával vagy éppen mellékmondattá bontással. Ennek megértéséhez tisztában kell lennünk azzal, hogy a főnév valamennyi esete közül egyedül a birtokos eset fűzhető közvetlenül más névszóhoz: minden más eset és esetpótló viszonyoszócska az igehez kapcsolódik, mint határozó, jelzőül tehát elvileg nem használható. A mai magyar melléknévképzők **(-i, -u-ü, -as -es-ös)** hajdan ugyanúgy mind a birtokos eset ragjai voltak, mint a ma kizárólag állítmányi szerepben használatos **-é**. Főnévből képzett melléknév segítségével mi sok mindent ki tudunk fejezni, amire más nyelvek viszonyoszó kapcsolatot, tehát határozói jellegű mondatrészt kénytelenek használni. Az

ilyen szerkezeteket jelzőpótléknak nevezem nyelvtudományi írásaimban. Egy jellegzetes angol példán könnyű bemutatni a jelzőpótlék keletkezését. Egyrészt azért, mert az angol **over** viszonyoszó maga is kétértelmű, **felett** és **túl** jelentéssel bírván, másrészt azért, mert viszonyoszó kapcsolat jelzőpótlékkul is használható. A hannóveri ház uralomra jutása után a **Stuartok** angol hívei a számlázott, tehát tengeren túl élő, őszerintük törvényes király egészségére egy kétértelmű mondat ürve alatt ittak lakomáikon. Borospoharukat a teríték mellett lévő kézmosóvízes csésze fölé tartva ezt mondták: **Let us drink to the health of the King over the water.** E mondat ugyanis kétféleképpen értelmezhető: vagy így: **Igyunk a király egészségére a víz felett**, ami a külvilágnak szóló színleges magyarázat volt, vagy pedig úgy: **Igyunk a videntúli király egészségére.** Magyarban az ilyen kétféle értelmezés akkor is lehetetlen volna, ha a **felett** azt is jelentené: **túl**, mert **"igyunk a király egészségére a víz felett"** mindig csak azt jelentené, amit jelent, sohasem azt, hogy: **Igyunk a víz feletti király egészségére.** Viszonyoszó és az esetragos kapcsolat a magyarban mindig az állítmányhoz fűződik, s ez nem esetleges nyelvszerkezeti sajátosság, hanem általános logikai következmény. Amikor tehát **Mikszáth** olyat ír illető regényének előszavában, hogy **"megírom Noszty fiú esetét Tóth Marival"**, akkor a magyar nyelv törvényei szerint olyat mond, hogy **ő Tóth Marival, mint társszerzővel írja meg Noszty fiú esetét**, amelynek a világon semmi köze sincs Tóth Marivalhoz. S még egy nagy írói tekintély sem követhet el ilyen merényletet nyelvünk ellen. Sem **Mikszáth** tekintélye nem helyesbíti a **Noszty fiú esete Tóth Marival** regénycímet, sem **Arany Jánosé a Rege a Csodaszarvasról** költeménycímet. Próbáljuk csak meg ez utóbbit (amely a **Mädchen von Schneewittchen und der sieben Zwergen** fajta német címek gépies utánpótlása) különféle esetekben használni. Rögtön kitűnik, hogy a **-ról, -ről** ragos esetek csakis az állítmányra vonatkoztathatók, nem a **rege** főnévre. Agolra fordí-

tom a Regét a Csodaszarvasról (Csodaszarvasról fordítom angolra a regét?).-Belekukkantottam a Regébe a Csodaszarvasról (a csodaszarvasról kukkantottam bele a regébe?).-Keveháza taglalása után áttértem a Regére a Csodaszarvasról (A csodaszarvasról tértem át a regére?) -Szóljatok hozzá a Regéhez a Csodaszarvasról (a csodaszarvasról - annak hátáról, ahol ültök szóljatok hozzá a regéhez?)Azt hiszem ennyi is elegendő.

Hogy mi a helyes szórend? Hát a Csodaszarvas regéje, és punktum. Igen gyakran az egyszerű birtokviszony az efféle jelzőpótlékok magyar megfelelője. Amikor egyszer egy idegen nyelvből fordított regény szöveghelyességét ellenőriztem egy magyar kiadó részére, a következő mondatra bukkantam: "Azt a fájdalmas érzéki vonást szájszegletében is anyjától örökölte." - mármint a regény hőse. Ideiktatom az akkor ehhez fűzött megjegyzésemet: "Szóval van a hős külsején valahol egy fájdalmas érzéki vonás. Nyilván több helyen is, mert nem csak szája szegletében örökölte azt anyjától a hős, hanem másutt is. Például az orra hegyén, míg a fejebúbján esetleg az apjától örökölte ugyanazt. Helyesen azt kell mondani: Szája szegletének azt a fájdalmas érzéki vonását is anyjától örökölte. "Ami Mikszáth regénycímét illeti, helyes magyarsággal így hangzik: Noszty fiu meg Tóth Mari esete.

Volna még erről több, más mondanivalóm is, de legyen ezúttal elég. Bezárom tehát fejtegetéseimet azon fontos szempontnak kiemelésével, hogy a külföldre szakadt magyarság között akadó tudatos nyelvművelők bizonyos szempontból előnyösebb helyzetben vannak, mint a magyarhoniak. Mégpedig azért, mert nem kell roskadozni a honi nyelvi környezet nyomasztó súlya alatt, s így jóval könnyebben hagyatkozhatnak saját független ítéletükre. Ha tehát élnek helyzetükkel, értékes szolgálatot tehetnek az emberiség ősi nyelvének fenntartása és káros befolyásoktól való mentesítése érdekében.

FÜGGELÉK FÜGGELÉK FÜGGELÉK

KIVONAT

Forrai Sándor: Küskarácsonytól sülvester estig

Amikor a magyarság körében is meghonosodott a latin betűs írás, kb. 12 hangunkra nem volt betű. Ennek következtében a magyar nyelvet ezekkel a betűkkel csak nehézkesen lehetett lejegyezni. Csaknem ezer évig kellett kínlódnunk helyesírásunknak, míg végre rovásírásunk logikájához hasonlóan - kialakult a mai fonetikus helyesírás. Jól tükrözik a nehézségeket a középkori rovásírásos ábécék latin betűs átírásai, valamint a régi naptárak és kódexek azon szavai, amelyekben a hiányzó latin betűket próbálták pótolni valahogyan. Ez a mai szemnek egészen furcsa írásképet eredményezett. Rovásírásos naptárunkban például a következő néhány szó éppen úgy szerepel, ahogyan ma is ejtjük őket: püspök, gyümölcs, szent, asszony, Erzsébet, Egyed, Gyergy vagy György stb. Latinbetűs nyelvemlékeinkben pedig így: pispek vagy pyspek és puespoec, gimilc, zenth vagy scent, azzon vagy asson, Ersebet vagy Erzebeth, Eged, Georgh vagy Gorg, illetve Gerg stb. Régi családneveink ún. hagyományos írásmódja sem valami előkelő írásmódot takar, csupán nyelvünk küzdelmét a latin betűkkel: a "ty" az 1483-ból való ún. nikolsburgi rovás-ábécé átírásában "thy" (az y-t i-nek kell olvasni) innen a Batthyány család-név írásmódja, de írták tj-nek is. A zs=ss, az ü és ő=ew, ezért Dezsőfi is csak Desseffy-nek, Török csak Thewrewk-nek írhatta nevét.

Az erdélyi Telegdi János 1598-ban írta meg a Rudimentát, azaz rovásírásos tankönyvét azzal a céllal, hogy újból elterjessze a rovásírást, mert mint írja: egyedül ez alkalmas a magyar nyelv jegyzésére. (Múzsák Közművelődési Kiadó, 1985.)

Kosztolányi Dezső

A VÉRTANÚK NYELVÉRŐL

Egy ájult és szomorú délutánon olvastam valami cseh falragaszt, melyben az áll, hogy a magyaroknak már nincs semmijük, csak fokosuk, hegyesre pödört, villás bajuszuk és paprikájuk. Váltig hozzá szoktam már az ilyenfajta sértésekhez. Alázatosan és szelíden fogadtam ezt is, én, a magyar, aki fokost csak nagyon ritkán viselek, fontosabb irodalmi fölolvadásaimkor, bajuszt mindössze másfélnapig hordtam, egyetlenegyszer, a borbélysztrájk idején, paprikával sem igen élek. Eltettem tehát a bókot a többi bók közé, leprésemtem, mint egy emléket 1919-ből. Ha nincs fokosom, bajuszom és paprikám, legalább ez a **souvenir**-em maradjon meg.

Aznap este azonban a véletlen jótékony és vigasztaló szeszélye kezembe adott egy könyvet, Frankl Ágoston Lajosnak, a cseh születésű és cseh anyanyelvű költőnek önéletrajzát, aki 1836-ban, a nagyhéten felkereste a vatikáni könyvtárban monsignore Mezzofantit. Az olasz bíboros, a földgolyó legnagyobb nyelvi lángesze, aki hatvan nyelven írt és beszélt, hosszan és szívesen elcsevegett a csehországi költővel. Természetesen, a nyelvekről folyt a tárgyalás. Azt kérdezte a költőtől, miért nem ír cseh nyelven, mire ez azt válaszolta, hogy akkor nem lenne közönsége. A beszélők különben ötpercenként váltogatták a nyelveket, németül kezdték, csehül folytatták, és a héberrel fejezték be. A véletlen úgy akarta, hogy Mezzofanti, aki a vatikáni könyvtárban csak bíboros és könyvtárnok volt, de a tudományban a nyelvek pápája, ez alkalommal egymás után nyilatkozott a cseh és magyar nyelvről, s az utóbbiról való önkéntes nyilatkozatát, melyet eddig sehol sem közöltek magyarul, éppen e cseh születésű és cseh anyanyelvű költő írta le. A kijelentést, melyet alább szó szerint való fordításban teszek

közzé, rendkívül érdekesnek és becsesnek tartom, nemcsak a mai cseh-magyar torzsalkodások miatt, de azért is, mert egy pártatlan és páratlan zseni tette, aki többek közt cigányul, koptul, kurdul is folyékonyan beszélt, s ismert minden nyelvjárást és hangárnyalatot. A bábeli zűrzavar, mely mindnyájunkat nyűgöz, az ő villámló agyvelejében eloszlott. Tünetnyes rövid idő alatt tanult meg egy-egy nyelvet, tökéletesen, hiszen amelyre ránézett, azt többé nem felejtette el, elég volt hozzáérnie egy nyelvtanhoz, hogy azonnal vérré váljon benne a szabály és gátlás nélkül való emlékezetében meggyökeresedjen az idegen szó. Amit egy nyelvről állít, azt el kell hinnünk, az **ex cathedra** hangzik el. Ő itten a szaktekintély.

"Tudja - mondta a beszélgetés során a cseh költőnek -, melyik nyelvet tartom az olasz és görög után, minden más nyelv előtt, leginkább dallamosnak és verselés szempontjából a leginkább fejlődésre képesnek? A magyart. Ismerem néhány új költőjüket, néhány versüket, melyek dallamosságukkal meglepnek. Ügyeljen, ebben a nemzetben egyszerre csak fel fog tűndökölni egy költői lángész, és nemzetemet igazolni fogja. A magyarok, úgy látszik, még nem is tudják, micsoda kincs lakozik nyelvükben.

Vajon kit olvashatott akkoriban a monsignore? Vörösmarty Zalán futása 1832-ben jelent meg, de csak nyocvan előfizetője akadt, itthon is alig ismerték még, nem valószínű, hogy eljutott volna kezeihez. Csak az akkori fiatalokat lapozgathatta. Csokonai Vitéz Mihályt, Kisfaludy Sándort és Berzsenyi Dánielt. Igen, az olasz pap a sírkövekkel kirakott vatikáni könyvtárban, régi fóliánsok és halotti papiruszok között megálmodta Vörösmarty Mihályt a dallamos orkánjaival és égis zengő szenvedélyével, jósolt Petőfiről, Aranyról, és látta a magyar nyelv végtelen, soha meg nem szakadó útját. Jólesik ezt emlékezetünkbe idézni ma, mikor minden áldott nap puskatussal verik és bottal, sóval, kötéssel szelidítik azokat, kik magyarul beszélnek. Tudják meg mindannyian, hogy királyi kincset hor-

doznak magukban.

Könnyes örömmel továbbítom ezt a híradást,
én, ki a vértanúk nyelvén írok.

(Pesti Napló, 1919. február 23-án.)

- - - -

Berzsenyi Dániel

A MAGYAR NYELV EREDETISÉGÉRŐL

Régóta gyanús lévén előttem az a régi előíté-
let, mely szerint többnyire azt hittük, hogy mind-
azon szavaink, amelyek az idegenekhez hasonlítanak,
kölcsonzetek és idegenek, arra határoztam magamat,
hogy némely szavaink származatját minden figyelem-
mel megtekintsem, s nyelvünk becsületét e részben
is oltalmazzam.

Vizsgálataimnak első tárgyai valának azon fi-
zikai dolgoknak nevei, melyek természet szerint az
embernek és beszédnek legelső, legszükségesebb ob-
jektumai voltak, mint: föld, víz, tűz, nap stb,
melyeknek hihetőképpen legelsőbben adának neveze-
teket az első emberek.

Bukdozásaim haszon nélkül nem maradtak, sőt
örömmel tapasztaltam, hogy mindenütt többet talál-
tam, mint kerestem, elannyira, hogy csakhamar ál-
talláttam azt, hogy a magyar nyelv tán az egész ó-
világ nyelveinek gyökere és anyja; mert nyilván ta-
pasztalám azt, hogy a legközönségesebb természeti
tárgyoknak nevezeteit nemcsak az igen rokon déli
és keleti, de még az egészen idegeneknek vélt eu-
rópai nyelvekben is általában magyar gyökerekből
lehet származtatni, ...

(Kivonat: Berzsenyi Dániel Prózai Művei. Szép-
irodalmi Könyvkiadó, 281. oldal.)

Sir John Bowring

A MAGYAR NYELVRŐL

A magyar nyelv messzire megy vissza. Egész sa-
jatos módon fejlődött és szerkezetének kialakulása
olyan időkre nyúlik vissza, amikor a legtöbb euró-
pai nyelv még nem is létezett. Önmagában követke-
zetesen és szilárdan fejlődött nyelv, amelyben lo-
gika van, sőt matézis, az erő, a hangzatok minden
hajlékonyságával és alakíthatóságával. Az angol em-
ber legyen büszke arra, hogy nyelve az emberi tör-
ténelem eposzát tünteti fel. Ki lehet mutatni ere-
detét, kivehetők, szétválaszthatók benne az idegen
rétegek, amelyek a különböző népekkel való érint-
kezés során rávakolódtak. Ezzel szemben a magyar
nyelv egyetlen darabból álló terméskő, amelyen az
idők viharai karcolást sem ejtettek. Nem az idők
változásától függő naptár. Nem szorul senkire, nem
kölcsonöz, nem alkudozik, nem ad és nem vesz sen-
kitől. E nyelv a nemzeti önállóság, a szellemi füg-
getlenség legrégibb és legfényesebb emléke. Amit a
tudósok nem tudnak megfejteni, azt mellőzik. Ez a
nyelvészetben is így van, éppen úgy, mint a régé-
szetben. Az egyiptomi régi templomok egyetlen kő-
ből készült padolatait sem tudjuk megmagyarázni,
honnan, melyik hegységből vágták ki e csodálatos
tömegeket. A magyar nyelv eredetisége, még ennél is
csodálatosabb tünemény. Aki megfejti, az isteni
titkot boncoland, annak is az első tételét.

-Kezdetben vala az Ige és az Ige vala az Is-
ten, s az Isten vala az Ige. -

(Kivonat: Sir John Bowring angol nyelvész
sok nyelvet beszélt, köztük a magyart is. Sok magyar
költeményt fordított angolra. Kiadott egy verses-
kötetet is - *Poetry of the Magyar's* -, amelynek e-
lőszavában írta nyelvünkről az itt közölt elismerő
megállapítást 1830-ban. Bowring 1792-1872-ig élt.)

Sir John Bowring (1792-1872)

The English philologist, Sir John Bowring, spoke many languages: Hungarian was one of them. He translated many Hungarian poems into English, and in 1830 he published a literary chrestomathy. In its foreword he wrote the following:

The Hungarian language goes far back. It developed in a very peculiar manner and its structure reaches back to times when most of the now spoken European languages did not even exist. It is a language which developed steadily and firmly in itself, and in which there are logic and mathematics with the adaptability and malleability of strength and chords. The Englishman should be proud that his language indicates an epic of human history. One can show forth its origin; and alien layers can be distinguished in it, which gathered together during the contacts with different nations. Whereas the Hungarian language is like a rubblestone, consisting of only one piece, on which the storms of the time left not a scratch. It's not a calendar that adjusts to the challenges of the ages. It needs no one, it doesn't borrow, does not buckstering, and doesn't give or take from anyone. This language is the oldest and most glorious monument of national sovereignty and mental independence. What scholars cannot solve, they ignore. In philology it's the same way as in archaeology. The floors of the old Egyptian temples, which were made out of only one rock, can't be explained. No one knows where they came from, or from which mountain the wondrous mass was taken. How they were transported and lifted to the top of the temples. The genuineness of the Hungarian language is a phenomenon much more wondrous than this. He who solves it shall be analyzing the Divine secret; in fact the first thesis of this secret:

In the beginning there was the Word, and the Word was with God, and the Word was God.

KÖNYVSZEMLE

KÖNYVSZEMLE

Magyar Adorján

A C S O D A S Z A R V A S

címl tanulmánya beszerezhető a Magyar Adorján Baráti Kör-től. Cím: Budapest. Kende u. 11.

A mű 342 oldal, Magyar Adorján saját rajzával. Ára 200.-Ft. és postaköltség. Érdeklődjön az ÓSHONOSSÁG címl művelődési szemle és Magyar Adorján egyéb tanulmányai után is.

Ügyvivő elnök: Csontos Péter.